

רמי ניר

מלך צבויים = מלך הצאביה

כִּי הִנֵּה אֵיבִיךָ יְהוָה--כִּי-הִנֵּה אֵיבִיךָ יֵאבְדוּ... (תהלים צב' 10)

וְהִי בִימֵי אִמְרָפֶל מֶלֶךְ-שְׁנַעַר אֲרִיז מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדָרְלַעֲמֹר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם עֶשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בְּרַע מֶלֶךְ סָדִם וְאֶת-בְּרַשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׁנָאֵב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֵר מֶלֶךְ צְבִיִּים וְמֶלֶךְ בְּלַע הַיָּא-צַעַר כָּל-אֵלֶּה חֲבָרוּ אֶל-עֵמֶק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח... (בראשית יד' 1-3)

עילם הייתה מדינה בעלת עצמה רבה – ומתועד (בראשית יד' 13) : וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי... על כיבושי כדרלעומר שהקים קואליציה למסע מלחמה בראשותו במטרה לדכא מרד ולבסס שלטון בשטחים ובדרכי מסחר אותם בנתה ונהלה קואליציה שהקים שְׁמֵאֵבֵר מֶלֶךְ צְבִיִּים = מלך עדת הצאביה [עדת הנבטים] כי צבויים, לדעתי, הוא שמה של עדה = (ראו מורה נבוכים החלק השלישי כ"ט) = חובקת עולם ולא שמו של מקום...

כלומר, מוכיח התייעוד כי: **מלך צבויים = מלך הצאביה**

והלא, על עדת הצאביה [עדת הנבטים], מלמד הרמב"ם בספר מורה נבוכים - כדלקמן :

1. יודע אתה כמה מפורסמות היו תורתיהם של הצאביה באותם זמנים, ושהאנשים כולם - למעט אחדים - היו עובדי עבודה זרה, אני מתכוון לאמונה בישויות רוחניות ובאפשרות "להוריד" את הישויות האלה, ולעשיית הטלסמאות [הן הקמעות]... (החלק הראשון ס"ג)
2. וכאשר נגלה, יתעלה ויתחדר, למשה רבנו וציווה עליו לזמן את בני-האדם ולהביא אליהם את השליחות הזאת, אזי אמר: "הדבר הראשון שישאלו אותי הוא שאאמת להם שנמצא אלוה לעולם. אחר זאת אטען שהוא שלחני". כי בני-האדם כולם באותם ימים - למעט בודדים - לא היו מודעים למציאות האלוה... (החלק הראשון ס"ג)
3. כפי שדימו כיתות הצאביה שהאל הוא רוח הגלגל לכן באומרים: שוכן עליו אמרו מפורשות שהוא יתעלה נבדל מן הגלגל ואיננו כוח בו... (החלק הראשון ע')
4. מכיוון שדיברנו על מהות הנבואה והגדרנו את אמיתתה, והבהרנו שנבואת משה רבנו נבדלת מנבואת זולתו, נאמר שמההשגה הזאת לבדה התחייבה הקריאה אל התורה. כי לקריאה זאת שקרא אותנו משה רבנו לא קדמה כמותה מצד אף אחד מן הידועים לנו מאדם ועד אליו, ולא היתה אחריו כמותה מצד אף אחד מנביאינו. כן יסוד תורתנו הוא שלא תהיה זולתה לעולם. לכן, לפי דעתנו, לא היתה תורה ולא תהיה אלא תורה אחת והיא תורת משה רבנו. ההסבר לכך, על-פי הכתוב בספרי הנבואה והמופיע במסורת, הוא שאף אחד מכל הנביאים שקדמו למשה רבנו, כגון האבות, שם, עבר, נוח, מתושלח וחנוך, לא אמר מעולם אל קבוצה של אנשים: "האל שלחני אליכם וציווני לומר לכם כך וכך ואסר עליכם לעשות כך, וציווה עליכם לעשות כך". לא הכתוב בתורה ולא מסורת אמיתית מעידים על דבר כזה. אלא אל הללו באה רק התגלות מן האל, כפי שהסברנו. מי שגבר עליו אותו שפע, כגון אברהם, אסף את האנשים וקרא להם בדרך הלימוד וההדרכה אל האמת שהשיג. כן היה אברהם מלמד את האנשים ומבאר להם בראיות עיוניות שיש לעולם אלוה אחד ושהוא ברא את כל זולתו, ושאין ראוי לעבוד אותן תמונות ולא דבר מן הנבראים, והיה כורת עם האנשים ברית על זאת ומושך אותם בנאומים יפים ובמעשים טובים כלפיהם. הוא מעולם לא אמר: "האל שלחני אליכם, וציווני ואסר עליי". גם כאשר נצטווה על המילה, הוא ובניו ובני ביתו, מל אותם ולא קרא את האנשים אל זאת בצורת קריאה נבואית. הרי מבין אתה את הכתוב בתורה על אודותיו: **כִּי יִדְעִיתוּ [למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט...]** (בראשית י"ח, 19). הרי שהתברר שפעל בדרך הצוואה בלבד... (החלק השני ל"ט)
5. ידוע שאברהם אבינו גדל בעדת הצאביה. שיטתם שאין אלוה זולת הכוכבים. כאשר אביא לידיעתך בפרק זה את ספריהם המצויים עתה בידינו ושתורגמו ללשון הערבית ואת ספרי ההיסטוריה הקדומים שלהם ואגלה לך על-פיהם את שיטתם ומסורותיהם, יתברר לך מתוכם שהם אומרים במפורש שהכוכבים הם האלוה ושהשמש הוא האלוה הגדול ביותר. כמו כן הם

גם אומרים : כל שבעת הכוכבים הם אלים, אבל שני המאורות גדולים יותר. מוצא אתה אותם אומרים במפורש שהשמש הוא המנהיג את העולם העליון והתחתון. בזה הלשון אמרו. מוצא אתה שהזכירו בספריהם אלה ובספרי ההיסטוריה שלהם את המעשה באברהם אבינו. הם אמרו בזה הלשון : כאשר אברהם, שהתחנך בכותא, חלק על הציבור וטען שיש פועל זולת השמש, טענו נגדו (טענות) על סמך כך וכך. הם ציינו בטענותיהם את הפעולות הגלויות-לעין של השמש במציאות. אזי הוא, כלומר, אברהם, אמר להם : צדקתם. הוא כגרזן ביד הנגר. אחרי-כן הזכירו משהו מטענותיו עליו השלום נגדם. בסופה של אותה פרשה הם הזכירו שהמלך (המתועד **שמאבר**) כלא את אברהם אבינו, עליו השלום, ושבתית הסוהר המשיך להביא ראיות נגדם במשך ימים. אז פחד המלך שהוא ישבש את שלטונו וירחיק את האנשים מדתותיהם. לכן הגלה אותו לארץ ישראל, אחרי שהחרים את כל רכושו. כך סיפרו. אתה תמצא פרשה זאת מוסברת כך ב"החקלאות הנבטית".

הם לא הזכירו את מה שמביאות מסורותינו האמיתיות, ולא את ההתגלות שקיבל, מפני שהם רואים בו שקרן מכיוון שחלק על דעתם הפסולה. אין לי ספק שכאשר הוא, עליו השלום, חלק על שיטתם של האנשים כולם, גידפו אותו התועים הללו, גינו אותו וזלזלו בו. ומכיוון שסבל זאת למען האל יתעלה, והעדיף את האמת על כבודו, נאמר לו : **ואברכה מברכך ומקללך אאר, ונברכו בך כל משפחת האדמה** (בראשית י"ב, 3). סופו היה מה שאנו רואים היום, שרוב תושבי (כדור) הארץ מסכימים להעריצו ולהתברך בזכרו, עד כדי שמתייחשים אליו מי שאינם מצאצאיו. אין חולק עליו ואין מי שאינו מכיר בגדולתו, למעט שרידי אותה עדה נכחדת שנתרו בקצווי הארץ, כמו כופרי התורכים בקצה צפון וההודים בקצה דרום. שהרי הללו הם שרידי עדת הצאביה, מפני שהיתה זאת עדה חובקת עולם. השיא שהגיעו אליו מי שהתפלספו באותם זמנים הוא שדימו שהאל הוא רוח הגלגל, שהגלגל והכוכבים הם הגוף והאל יתעלה הוא רוחו. אבו בכר אבן אלצאג [אבן באגיה] הזכיר זאת בפירושו ל"פיסיקה".

לכן האמינו הצאביה כולם בקדמות העולם, שכן בעיניהם השמים הם האלוה. הם טוענים שאדם הוא איש שנולד מזכר ונקבה כשאר האנשים, אבל מרוממים אותו ואומרים שהוא נביא שלוח של הירח, ושהוא קרא לעבוד את הירח, ושחיבר חיבורים על עבודת האדמה. כן אמרו הצאביה שנוח היה חקלאי ושהוא לא סבר (שראוי) לעבוד פסילים. לכן מוצא אתה ש הצאביה כולם מגנים את נוח ואומרים שהוא מעולם לא עבד פסל. כן ציינו בספריהם שהוא הוכה ונכלא בגלל עבודתו את האל, וסיפרו על אודותיו סיפורים. הם טענו ששת חלק על דעתו של אביו אדם בדבר עבודת הירח. הם משקרים שקרים מגוחכים מאוד המצביעים על חסרון שכל גדול (ועל כך) שהם היו האנשים הרחוקים ביותר מן הפילוסופיה, ושהיו בתכלית הבורות. הם אמרו שכאשר יצא אדם מאקלים השמש הסמוך להודו והעמיק לחדור לאקלים בבל, הביא עמו נפלאות. מהן עץ זהב צומח, בעל עלים וענפים ועץ אבן. כן הביא עלים של עץ ירוק שהאש לא שורפתם. כן סיפר על עץ המטיל את צלו על עשרת אלפים איש וגובהו כקומת אדם. כן הביא עמו שני עלים, שבכל עלה מתעטפים שני אנשים. בסיפורי-בדים אלה הם מספרים על [עוד] נפלאות. יש לתמוה על אנשים הסוברים שהעולם קדום, ומאמינים למרות זאת באלה הנמנעות בטבע לדעת היודעים את העיון הטבעי. בהזכירם את אדם וכל מה שהם מייחסים אליו כוונתם לחזק את שיטתם בדבר קדמות העולם כדי לאמור בעקבות זאת שהכוכבים והגלגל הם האלוה... (החלק השלישי כ"ט)

6. המצוות הכלולות בקבוצה השנייה הן כל המצוות שמנינו בהלכות עבודה זרה. ברור שכולן (ניתנו) כדי להיחלץ מטעויות עבודה זרה ומדעות אחרות בלתי-נכונות שהן גררה של עבודה זרה, כגון **מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר** (דברים י"ח, 10-11) ואחרות שבאותו גדר. כאשר תקרא את כל הספרים שצינתי לך, יתברר לך שהכישוף שתשמע הוא מעשים שהיו הצאביה והכשדים והכלדים עושים, ורובם היו אצל המצרים והכנענים. הם היו מעוררים באמצעותם דמיון-שווא, או מדמים (בעצמם), שהם עושים במציאות מעשים מופלאים ומוזרים לאדם אחד או לאנשי מדינה אחת. לא ההיגיון קובע ולא השכל מאמין שמעשים אלה שעושים המכשפים מחייבים איזשהו דבר בכלל... (החלק השלישי ל"ז)

7. ומכיוון שהתנו בכל המעשים האלה - (או) ברובם - שהנשים תעשינה אותם, אמר (הכתוב) : **מכשפה לא תחיה** (שמות כ"ב, 17), וכן מכיוון שמטבעם מרחמים האנשים על הנשים מלהורגן. לכן גם הבהיר באשר לעבודה זרה במיוחד **איש או אשה** (דברים י"ז, 2) וחזר ואמר את **האיש... או את האשה** (שם, שם, 5) שלא נאמר כמוהו לגבי חילול שבת ולא לגבי דבר אחר. הטעם לכך הוא ריבוי החמלה הטבעית עליהן... (החלק השלישי ל"ז)

8. המצוות הכלולות בקבוצה האחת-עשרה הן שמנינו במה שנותר מספר עבודה ובספר קורבנות. כבר ציינו את תועלתן באופן כללי. נתחיל עכשיו לתת טעם לכל אחת מהן על-פי השגתנו ונאמר : כתוב בתורה, כמו שפירש אונקלוס, שהמצרים הקדמונים היו עובדים את מזל טלה. לכן היו אוסרים לשחוט צאן ושונאים רועי צאן. נאמר : **הן נזבח את תועבת מצרים** (שמות ח',

22) ונאמר: **כי תועבת מצרים כל רעה צאן** (בראשית מ"ו, 34). כן היו קבוצות מבין הצאביה עובדים את השדים, ומאמינים שהם לובשים צורת עזים. לכן קראו לשדים שעירים. תפישה זאת היתה נפוצה הרבה מאוד בימי משה רבנו: **ולא יזבחו עוד את זבניהם לשעירים [אשר הם זנים אחריהם]** (ויקרא י"ז, 7). לכן היו אותן קבוצות גם אוסרות לאכול עזים. כמעט רוב עובדי עבודה זרה שונאים שחיטת בקר. כולם היו מכבדים אותו מין מאוד. לכן אתה המוצא שההודים אינם שוחטים בקר כלל עד ימינו אלה, אפילו בארץ בה שוחטים שאר מיני בעלי-חיים... (החלק השלישי מ"ו)

9. דע שהצאביה היו חושבים את הדם לטמא מאוד. למרות זאת היו אוכלים אותו מכיוון שטענו שהוא מזון השטנים, וכאשר אוכל אותו מישהו, הוא נעשה אח לשדים, והם באים אליו ומודיעים לו עתידות, כמו שמדמה ההמון באשר לשדים. אבל היו אנשים שהיה להם קשה לאכול דם מפני שהוא דבר שטבע האדם מתעב אותו. לכן היו זובחים בעל-חיים, אוספים את דמו בכלי-קיבול או בגומה, ואוכלים את הבשר של הזבח (כשהם יושבים) מסביב לדם. הם דימו שבעשותם זאת השדים אוכלים את הדם הזה, שהוא מזונם, בשעה שהם אוכלים את הבשר, וכך נוצרת אחווה מכיוון שכולם אוכלים על שולחן אחד ובחבורה אחת. ואז - לטענתם - יבואו אליהם השדים האלה בחלום ויודיעו להם נסתרות ויועילו להם. כל אלה דעות שבזמנים ההם היו מפורסמות ומשפיעות ונהגו על-פיהן... (החלק השלישי מ"ו)

10. רוב החוקים שטעמם נסתר באו להרחיק מעבודה זרה. פרטים אלה, שטעמם נסתר ממני ואיני יודע מה תועלתם, סיבתם שאין שמע אוזן דומה למראה עיניים. לכן המידה הידועה לי אישית מדרכי הצאביה ששמעתיה מן הספרים אינה כידיעת מי שראה את מעשיהם בעיניו, מה גם שדעות אלה נמחו לפני אלפיים שנה או יותר. אילו ידענו את פרטיהם של מעשים אלה ושמענו את פירוט הדעות ההן, היתה מתבררת לנו בחינת החוכמה בפרטי מעשי הקורבנות והטומאות ושאר דברים שטעמם אינו מצוי בידי. כי אין לי ספק שכל זה אינו אלא כדי למחות את הדעות הלא-נכונות ההן מן הדעת, וכדי לעקור את המעשים נטולי התועלת אשר כילו חיי אנוש בתהו והבל (ישעיה מ"ט, 4). הדעות ההן שיתקו את המחשבה האנושית מלחקור ולגבש מושכל או מעשה מועיל, כמו שהבהירו לנו נביאינו ואמרו: אחרי התוהו אשר לא יועילו הלכו. וירמיה אמר: **[אליך גויים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו] אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בס מועיל** (ירמיה ט"ז, 19)... (החלק השלישי מ"ט)

11. בסיכומו של דבר, כמו שציינתי לך שמנהגי הצאביה רחוקים מאתנו היום, כן תולדות אותם ימים נסתרות ממנו. אילו ידענו אותן וידענו אותם אירועים שאירעו בימים ההם, היה מתברר לנו לפרטיו הטעם להרבה ממה שנזכר בתורה... (החלק השלישי נ)

12. כאשר נדבר בספר זה על טעמי המצוות, יתברר לך מאיזון ומחוכמתן מה שראוי שיתברר. לכן נאמר עליה **תורת ה' תמימה** (תהלים י"ט, 8). מי שטוען שעולה כבוד וקשה וכי יש בה סבל - כל זאת טעות בהתבוננות. עוד אסביר את קלותה באמת בעיני השלמים. לכן אמר: **מה ה' אלהיך שואל מעמך [כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך]** (דברים י', 12)... (החלק השני ל"ט)

13. הווי אומר לא ניתנו המצוות אלא לצרוף בהן את הבריות, שנאמר: **אמרת ה' צרופה** (תהלים י"ח, 31)... (החלק השלישי כ"ו)

הערות שוליים החלק הראשון ס"ג - כדלקמן:

מי שנקראו בשם צאביה בתקופת שלטון האסלאם היו עדה שישבה בחראן בצפון עיראק, סמוך לגבול עם סוריה ועם אסיה הקטנה (לפי כמה מסורות ישבו בארצות שונות ורבות). דתם שילבה עבודת כוכבים עם יסודות מן הפילוסופיה הפיתגוראית והמיתולוגיה ההרמטית. כך קרה שדתם ופולחנם של בני חראן, שנקראו מעתה צאביה, היו הצורה היחידה של עבודת כוכבים ומזלות שהתקיימה תחת שלטון האסלאם. זו היתה אפוא הדוגמה היחידה של עכו"ם שהיתה לעיני הרמב"ם, ומסתבר שלכן הוא זיהה כל עבודת כוכבים ומזלות וכל עבודת אלילים עם פולחן הצאביה...

ברור, אם-כן: "כי הנה אִבְיָךְ יְהוָה" והם מתועדים וכן מתעדים את קיומם ואת שאיפותיהם ועוד ימשיך ויגבר הויכוח והזדון יתמקד ברעיון לחסל את היהודים ואת ישראל מדינת היהודים. כי מתן הַשְּׁבֵת מוכיח בחשבון כמו $\pi = 22/7$ מתי נבקעו המים בים-סוף ואינו משכנע את מרביתם של אזרחי העולם ואז, לא נותר אלא לשוב בדעת = וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֶל-בְּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי-חֲנוּן וְרַחוּם הוּא--אֲרַךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְנָחַם עַל-הַרְעָה מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנָחַם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה--מִנְחָה וְנִסְךְ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם... (יואל ב' 13-14) ולחכות להתגשמות נבואת דניאל האחרונה (יב' 7): וְכִכְלֹת נֶפֶץ יָד-עַם-קִדְשׁ--תִּכְלִינָה כָּל-אֶלֶה... (יב' 7):